

Szláv adatok a kígyókultusz összehasonlító vizsgálatához

BÓDI ERZSÉBET

A különböző korú és etnikumú műveltségek egymásra történt hatását, bonyolult rétegződését is magán viselő magyar kígyókultusz ma már nem teljesen ismeretlen a néprajztudományunk előtt. Az utóbbi években egyre több olyan írás jelent meg, amelynek mondanivalója a népünk gondolkodását jelentősen befolyásoló kígyó-képzetek világáról és történetéről, valamint a tárgyakat díszítő kígyó-motívumok¹ meglétéről szól. A tárgykör monografikus feldolgozására *Erdész Sándor* vállalkozott. *Kígyókultusz a magyar néphagyományban* című munkájában² tudományosan megalapozott módszerekkel próbált rendet teremteni a bonyolult, sokszínű kígyó-képzetek között. A teljességre törekedett. Talán nem lesz érdemtelen, ha ez alkalommal az általa feltárt és bemutatott adatokhoz még további párhuzamokat sorolunk fel, a közzétett anyagát lengyel és más szláv népektől származó adalékokkal bővítjük ki. Tesszük ezt a kutató-szerző tiszteletére, születésnapjára adományként. Bízunk benne, hogy *Erdész Sándor* nem hagyja abba a kígyókultusz kutatását, a magyar vonatkozásokat az európai műveltséggel együtt még további, soron következő munkáiban is elemezni fogja.

A szláv népeknek a kígyók (*Serpentes*) elnevezésére van egy közös ősszláv szavuk, amely alakilag némiképpen ugyan megváltozott, de a kialakult szóalakok az azonos eredetű mai napig is jól mutatják. Ez a közös szláv szó a *zm_{bj}* volt. Ebből lett a lengyeleknél: *zmij*, *zmija*; az oroszoknál (nagyoroszoknál, beloruszoknál): *zmej*, *změj*; az ukránoknál: *zmyj*, *zmyja*; a bolgároknál: *zmech*, *změj*; a szerbhorvátoknál: *zmâj*; a szlovéneknél: *zmâj*; a cseheknél és a szlovákoknál: *zmije*, *zmek*.³

1 Márta Fügedi: *Die Schlange in der ungarischen Hirtenkunst*. In: *Műveltség és Hagyomány*, XXIII—XXIV. *Ethnographica et Folkloristica Carpathica* 5—6. Debrecen, 1988. 141—150.; Gunda Béla: *A szatmári hagyományos népi műveltség etnográfiai helyzete*. In: *Tanulmányok Szatmár néprajzához*. *Folklor és Etnográfia* 16. Debrecen, 1984. 104.; Farkas József: *Vaskígyók szatmári parasztszekerekén*. *Élet és Tudomány*. 1981. 950—951.

2 Erdész Sándor: *Kígyókultusz a magyar néphagyományban*. *Studia Folkloristica et Ethnographica* 12. Debrecen, 1984.

3 Brückner Alexander: *Słownik etymologiczny języka polskiego*. Warszawa, 1957.; Sławski Franciszek: *Słownik etymologiczny języka polskiego*. Kraków, 1952—1956.; Machek Václav: *Etymologický slovník jazyka českého a slovenského*. Praha, 1957.

A kígyó-hiedelmi képzetekkel szorosan összefüggő sárkány-képzetben a sárkány névanyaga is közös szláv eredetre vezethető vissza. A *smok* ь ősszláv szó eredetileg kígyót jelentett.⁴ A lengyel *smok*, az ukrán *smok* és az ugyancsak *smok* belorusz szó megőrizte eredeti szóalakját. A Balkán-félszigeten a sárkány hiedelmi körben szereplő képzeletbeli lényeket már *smoktől* teljesen eltérő terminológiák mögött találjuk. A *chála*, *halá*, *lamja*, *ála*, *aždáha* formában.⁵ Ez utóbbiak (nagyobb részt görög) kölcsönszavak a délszláv népek nyelvében. Az *aždáha* szó azonban, amely a perzsa nyelvben sárkányt jelent, oszmán—török közvetítéssel terjedt el a délszlávok között.⁶

A kígyókultuszban előforduló névanyagot még tovább lehetne ismertetni, és a szavak eredetét bemutatni olyan terminológiák kapcsán is, mint az ugyancsak kígyót jelentő *waz* vagy a XVIII. századtól gyík jelentésében egyre közismertebb *jaszczurka ještěr*. Tehát a hullók osztályához tartozó, kígyókra jellemző tulajdonságú más állatok (sikló, vipera) elnevezéseivel kapcsolatban. Más oldalról viszont fontolóra kellene venni azoknak a hiedelmi lényeknek a népnyelvi elnevezéseit is, amelyek valamilyen szerepet töltenek be a kígyókultuszban. Erdész Sándor is figyelembe vette a *planetnik*, a *salamonar*, a *cernokneznik*, a *fahrender Schüler* képzeletbeli lények funkcióbeli hasonlóságát⁷ a kígyókultusszal. A tematika határának meghúzását nagyban nehezíti az a népi hiedelmi világkép, miszerint a mágikus cselekedetek és képzeletek egyrészt a közönséges, tehát a valóságban is létező kígyóra vonatkoznak, másrészt egy mitikus állatra vagy állatszerű lényre.

Már a névanyag is jelzi, hogy magának a témakörnek a tartalmi része szövevényes, több szálon nyugvó világképet tükröz.⁸ Az összehasonlító anyagot kereső kutató helyzetét még megnehezíti az a tény is, hogy az eddig feldolgozott lengyel⁹ és más szláv hiedelmi rendszerek közül egyik sem tekintette olyan átütő erejűnek a szláv nép által kialakított kígyó-képzeteket, hogy azoknak egy önálló monográfiát szenteljen. A népi kultúra egészét átölelő szintézisekben, továbbá egy-egy tájegység néprajzi leírásában találjuk meg a kígyóval kapcsolatos hiedelmeket, képzeleteket.

A szláv adatok ismertetésénél Erdész Sándor rendszerezését követem azzal a szándékkal, hogy a közölteket így jobban lehet hasznosítani.

Az erdőkben, mezőkön élő közönséges kígyóval kapcsolatban a következő elképzelések léteznek. A bolgár néphit szerint a pásztorok furulyá-

4 Moszyński Kazimierz: *Kultura ludowa Slowian*. Warszawa, 1967. II. k. 468.

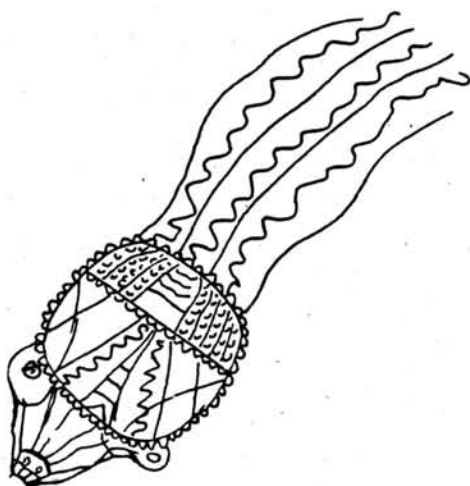
5 Moszyński Kazimierz: *Kultura...* op. cit. 579.; Wakarelski Christo: *Ethnografia Bulgarii*. Wrocław, 1965. 224.; *Ethnografiaja na Balgarija*. III. Duhovna kultura. Szofija, 1985. 54.

6 Moszyński Kazimierz: *Kultura...* op. cit. 479.

7 Erdész Sándor: *Kígyókultusz...* op. cit. 122—123.

8 Felix Jiří: *Kígyók*. Natura Könyvkiadó, 1983.

9 Tomicka Joanna, Tomicki Ryszard: *Drzewo życia. Ludowa wizja człowieka*. Warszawa, 1975.; Baranowski Bogdan: *Pożegnanie z diabłem i czarownicą*. Łódź, 1965.; Kubiak Irena, Kubiak Krzysztof: *Chleb w tradycji ludowej*, Warszawa 1981.

1. kép: A kígyókirály. A 43 éves lengyel gorál (hegyi lakó) rajza. Készült: 1933. IX. 25. A rajzoló elképzelése szerint a kígyókirály legalább 4 m hosszú és 1/3 m széles. A rajzot közli Moszyński Kazimierz: *Kultura ludowa Słowian. II. k. 2. rész. 219. 1.* (2. kiadás, Warszawa, 1967.)

ja keltette életre a kígyókat.¹⁰ A kiskígyó az anyja testéből rágja ki magát.¹¹ A kígyók éjjelente hangosan füttyülnek.¹² Ha az ember fényes nappal megöli a kígyót, akkor az még addig él, míg a Nap le nem nyugszik.¹³ A kígyó nagyon gyorsan tud „futni”. Ha az ember menekül előle, akkor cikkcakkban kell futnia, mert máskülönben a kígyó utoléri és megharapja.¹⁴

Az egész szláv nyelvterületen ismert az a hiedelem, hogy a kígyó az alvó ember szájába belecsúszik és a nyelőcsövön keresztül a gyomorba jut, ahol különböző betegségeket okoz. A szlávok népi kultúrájának kiemelkedő tudósa Moszyński Kazimierz szerint ez a képzelet legerősebben a délszlávok, különösen a szerbhorvátok körében élt századunk első évtizedeiben. Ugyanekkor megtalálható volt még a Kaukázus északi lejtőin lakó kozákoknál is, akik szintén azt gondolták, hogy az alvó ember szájába belopózik a kígyó, majd belefészkel a gyomrába, ahol még szaporodik is. A kígyóval élő ember kiszárad, gyakran esik örületbe. A kígyót azonban ki lehet csalogatni az emberből: az embert el kell altatni, kint a szabad ég alatt, és az alvó ember közelében a kígyónak valamilyen hatásos csalétket kell lerakni,¹⁵ erre a kígyó kibúvik az alvó emberből.

10 Wakarelski Christo: *Etnografia... op. cit.* 215.

11 Moszyński Kazimierz: *Kultura... op. cit.* 69.

12 Moszyński Kazimierz: *Kultura... op. cit.* 69.

13 Szyfer Anna: *Zwyczaje, obrzędy i wierzenia Mazurów i Warmiaków. Olsztyn, 1975.* 137.

14 Strawińska Zofia: *Wieś Palucka. Torun, 1981.* 12.

15 Moszyński Kazimierz: *Kultura... op. cit.* 186.

2. kép: Kulcslyuk veret. Közép-Lengyelország. Közli Reinfuss Roman: *Ludowe kowalstwo artystyczne w Polsce*. 115. (Warszawa, 1983.)

A közönséges kígyóval áll kapcsolatban az a szubmágikus cselekedet is, amikor a lányok levedlett kígyóbőr főzetében mossák a fejüket, mert azt gondolják, hogy szép hosszú hajuk lesz. Ehhez a praktikához azonban némiképp nyugtalanságra utaló hiedelem is hozzátapadt: az éjszaka folyamán a hosszú haj a lány nyakára tekeredhet, és megfojthatja a lányt.¹⁶

Ha a szerb paraszt a meglátott kígyót meg akarja fogni, akkor elkiáltja magát, hogy: „Kő, vas! — Kő, vas! — Kő, vas! Erre a kígyó szája azonnal összeszorul és a csúszó állat kővé mered.”¹⁷

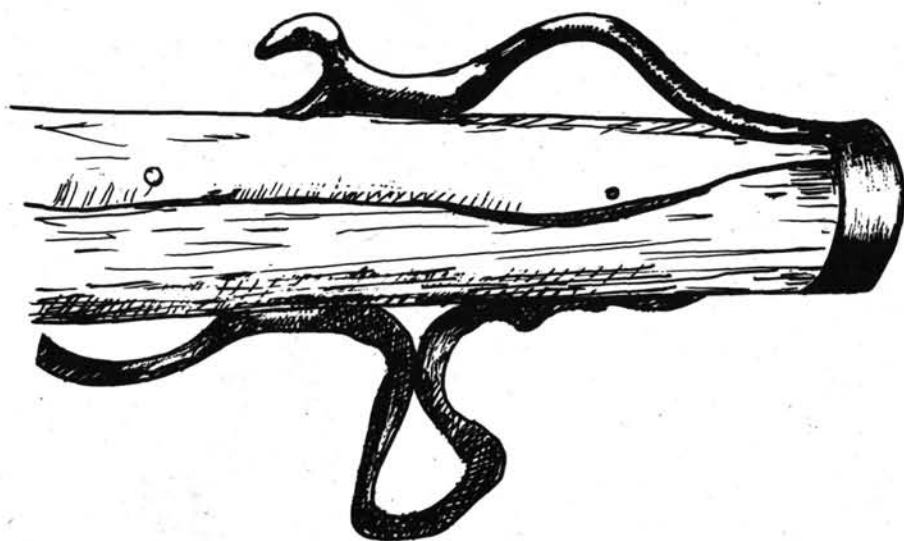
A varázsló-gyógyító eljárásoknál a szláv népi gyakorlatban is megtaláljuk a szárított kígyópor felhasználását.¹⁸

A közönséges kígyóban a szláv parasztok a Nap, a napsütés ellen-ségét látják. A kígyó tekintete elhomályosítja a Nap fényét. A belorusz hiedelem szerint a napfényben sűtkérező, vagy fényes nappal az árnyékban pihenő kígyó issza a Nap sugarait, nyáron ezért olyan kicsi a Nap; csak téle nő meg, amikor is a kígyók nem meresztik rá tekintetüket. Ha nagyon elszaporodnak a földön a kígyók, akkor a Nap akár végleg el is tűnhet. Ezért az embereknek el kell pusztítaniuk az útjukban felbukkanó kígyót. Annál is inkább, mert egy megölt kígyó után az Isten tizenkét

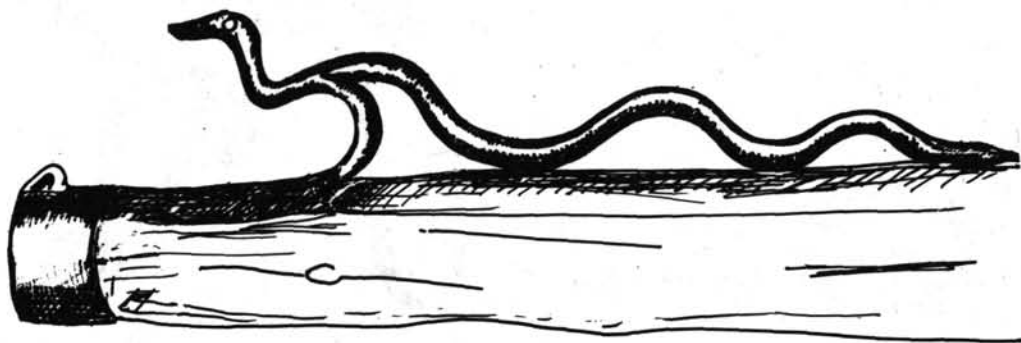
16 Moszyński Kazimierz: *Kultura ... op. cit.* 281.

17 Moszyński Kazimierz: *Kultura ... op. cit.* 301.

18 Moszyński Kazimierz: *Kultura ... op. cit.* 341.

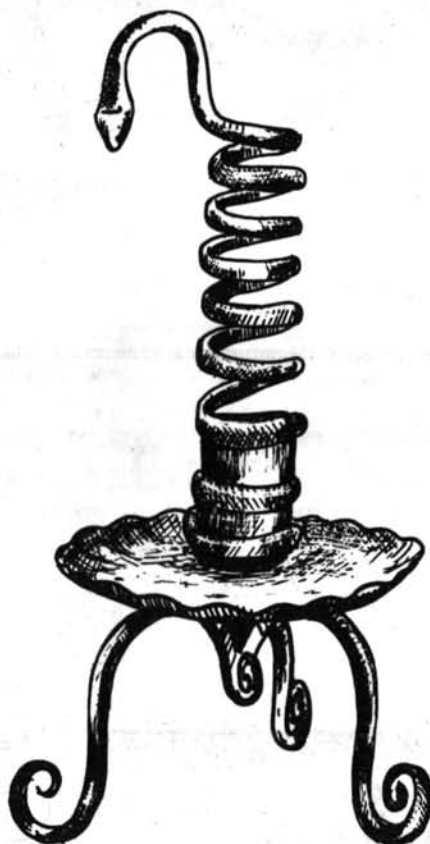
3. kép: Kígyóveretes szekérrúd a gyíkhöz hasonló motívummal. Közli Reinfuss Roman: *Ludowe kowalstwo artystyczne w Polsce*. 133. rajz. (Warszawa, 1983.)

4. kép: Kígyóveretes szekérrúd. Délkelet-Lengyelország. Közli Reinfuss Roman: *Ludowe kowalstwo artystyczne w Polsce*. 134. rajz. (Warszawa, 1983.)

bűnt bocsájt meg. Tizenkét kimúlt kígyóért pedig minden eddigi vétket lemos az emberről, legyen az akár megrögzött bűnöző is. Ha netalán valaki nem öli meg az útjába akadt kígyót, akkor három napig nem fog kisütni a Nap. Az elpusztított kígyót a földbe kell temetni, tilos a föld felszínén hagyni, mert kárt okozhat azzal, hogy rosszra fordítja az időjárást.¹⁹

A crna goriak szerint valamikor három Nap sütött az égen, de közülük kettőt az *aždaja* gonosz kígyó megevett és csak egy maradt meg épen.²⁰ Néhol a Holddal is kapcsolatba hozzák a kígyót. Pl. az újhold köszöntésére mondott imák szövegében kígyómarásról is szó esik.²¹

5. kép: Gyertyatartó.
Készítette egy zakopanei falusi kovácmester.
Közli Rein- fuss Roman:
Ludowe kowalstwo artystyczne w Polsce.
118. rajz. (Warszawa, 1983.)

A képzeletbeli kígyó-képpel függnek össze az alábbi hiedelmek. Moszyński Kazimierz szavait idézzük: „A világtól elzárt szerb hegyi falvakban ma még hisznek abban, hogy a hiedelmi lények sorában a sár-

19 Moszyński Kazimierz: *Kultura* ... op. cit. 449—450.

20 Moszyński Kazimierz: *Kultura* ... op. cit. 451.

21 Moszyński Kazimierz: *Kultura* ... op. cit. 453.

6. kép: Népi fametszet a keleti lengyel nyelvterületről. Készült a XX. század elején. Közli Grabowski József; Ludowe obrazy drzeworytnicze. 186. (Warszawa, 1970.)

kánykígyók a földön tartózkodnak; az embernek általában jót akarnak, ugyanis harcra kelnek a vihart, jégesőt hozó rossz lelkekkel (démonokkal) szemben; előfordul azonban, hogy egy ilyen „kígyó” természeténél fogva — mint ahogyan azt a néphagyomány tartja — szívesen tartózkodik ott, ahol a lányok és nők vannak. Még az is előfordulhat, hogy egy ilyen kígyó észrevétlenül hosszabb időre betelepszik egy-egy faluba. A ilyen helyet azután nem kíméli még a szárazság sem, főleg az, mivel az esőt hozó viharfelhők meg a jégeső kikerüli a kígyó lakhelyét. Ha sokáig fennáll az ilyen helyzet, a falura ínséges időszakok jönnek. Ezért a férfi lakosok az idősek tanácsára megfogadják, hogy a faluból kikergetik a „vendéget”.²² Majd ezt követően részletes leírást olvashatunk a *vrzino kolonak* nevezett rituális táncról és egy megtörtént eseményről. Ez utóbbi azt mondja el, hogy hogyan kergették a tűzbe a szárazságot okozó láthatatlan kígyót. A bolgároknál a *halá* baljós kígyót zajkeltéssel, lövöldözéssel űzik ki a faluból.²³

22 Moszyński Kazimierz: *Kultura...* op. cit. 468—469.

23 Wakarelski Christo: *Etnografia...* op. cit 216.

A házikígyó hiedelemköre még teljes mértékben nem választható el a valóságos kígyóról alkotott szemléletektől. Egyike a legélénkebb vitalitást mutató képzeteknek. Az emberek megfigyelték, hogy a *Natrix natrix* (vízisikló) vagy a *Tropidonotus natrix* (közönséges vízisikló) gyakran tartózkodik emberi településeken, istállókban, pincékben, pl. szívesen rak fészket lázsnnyák (fürdőházak) közelében. Elsősorban legyekkel szúnyogokkal, más rovarokkal és békákkal táplálkozik. A nép felismerte hasznát, ezért nem tekinti ellenségnek. Annak ellenére, hogy meg van győződve arról, hogy a kígyó-harapás veszélyes dolog. A „jósándékúnak” tartott „kígyót” mégsem szabad megölni. A felnőttek, főleg az idős pásztoremberek el is magyarázzák a gyerekeknek, hogy a ház körüli siklót, vagyis kígyót nem szabad elpusztítani, mert az jót tesz a háziaknak.

A beloruszok a ház körül fészkelő vízisiklót *damavíknak* nevezik. Ugyancsak *damavík* a neve a képzeletbeli, senki által még sohasem látott, csak odaképzelt házikígyónak mint mitikus lénynek is.²⁴

A bolgároknál a ház szelleme, ami egyenlő a ház urával, *stopanin* névre hallgat. A *stopanin* kígyó formájában képzelhető el. Ha valaki elpusztítaná a kígyó alakban tartózkodó házi szellemet, akkor szerencsétlenség, tragédia érné a házat, az ott lakó családot. *Karanov E.* szerint minden bolgár háznak megvan a saját házikígyója. Ha a házikígyó elpusztul, valaki a családból meghal. A házikígyó másik neve *domakin* vagy *sajbija*. A ház patrónusa, az emberek védik, tejet adnak neki. A tűzben vagy a tűz körül tanyázik. A kéménybe mászik, onnan ki is juthat a szabadba. Ha valaki megöli, meghal a ház ura.

A szerbek a házikígyót *čuvarnak*, *čvaricanak*, *čvarkučanak*, szó szerinti fordításban őrnek, őrzőnek nevezik, amelynek az a feladata, hogy vigyázza a házat, a vagyont.

Litvánia falvaiban tudatosan a ház köré csalogatták a vízisiklót. *Moszyński Kazimierz* szerint ukrán és dél-lengyel településeken még a közelmúltban is siklókat tartottak, tenyésztettek. Olyan tiszteletnek örvendtek, hogy tejet itattak velük és olyannyira meg lehetett szelídíteni a „házikígyót”, azaz a vízisiklót, hogy az együtt ehetett a gyerekekkel és a felnőttekkel.²⁵

Bulgáriában a lakóházon kívül még őrző kígyója van a gyümölcsösnek, a szántóföldnek. Ha véletlenül valaki ilyen birtokot védő kígyót pusztít el, akkor várható, hogy egész életére nyomorék lesz.²⁶

Több évszázadon át német parasztok lakták a mostani nyugat-lengyelországi területeket. Az ott található falvak lakói ismerik a kígyók királya képzeletbeli lényt. Fején briliáns koronát visel, csodálatos alak.²⁷ Ezen túl ők is úgy tartják számon, hogy szerencsés az a porta, ahol valamilyen kígyóféle fészket rak magának. Természetesen ez csak ott fordulhat elő, ahol a lakóházak nem messze vannak a mocsaras, vizenyős, ingoványos helyektől, vagy nedves talajú erdők veszik körül.

24 Poniatowski Stanisław: *Etnografia Polski*, Warszawa, 1934. 295.

25 Moszyński Kazimierz: *Kultura...* op. cit. 563.; Poniatowski Stanisław: *Etnografia...* op. cit. 295.

26 Moszyński Kazimierz: *Kultura...* op. cit. 563.

27 Wróblewski Tadeusz: *Pojęcie o świecie*. in: *Kultura ludowa Wielkopolski*. III. red.: Burszta Józef. Poznań, 1967. 533.

7. kép: Fametszet. Az utolsó ítélet megjelenítése. Mestermunka jól látható népi motívumokkal. Közli Grabowski József: Ludowe obrazy drzeworytnicze. 94. (Warszawa, 1970.)

Európában minél délebbre haladunk, annál teljesebb és gazdagabb, egyben a természetes valóságtól messze eső kígyó-képzetekkel találkozunk. Ezek az adatok a folklór különböző műfajaiba sorolhatók be.

Még némi valóságalapja van is a szivárvánnyal kapcsolatos kígyó-képzetnek. A lengyel, ukrán és belorusz nép a szivárványt vizet ivó sárkánynak, ill. kígyónak képzelte el. A csak szakaszonként feltűnő szivárványra pl. a vízések felett keletkező, nem félkörívesen összefüggő színskálára azt mondták, hogy az maga a kígyókirály.²⁸

A nyugati és a keleti szlávoknál a szörnyként elképzelt, többfejű sárkánykígyó alakja és szerepe már majdnem kizárólag csak a népmesékben található meg. Vihart okozó felhővel együtt jelenik meg, elrabolja a leányt. A mesehősnek meg kell vele küzdenie, akinek végül is sikerül elpusztítania. Ezt a szörnyűséges lényt a mesékben *zmejnek* (kígyónak) nevezik és nem *smoknak* (sárkánynak). A Balkánon ugyanebben a mesebeli lényben még hisznek az emberek. Nemcsak mesékben befolyásolják a cselekményeket, hanem az egyszerű emberek magatartását, lelki, tudati világát is szabályozzák. Meg vannak győződve arról, hogy létező, az emberiségnek kárt okozó, rendkívüli kinézetű, torz, kígyószerű lények. Felbukkanásukat meteorkövekkel, *planetnikkal* (a mi garabonciás diákunkhoz hasonló lényel), leányt rabló sárkány-emberrel hozzák kapcsolatba.

Gazdag azoknak a hiedelmeknek a köre is, amikor torz, kígyószerű lény egymaga viharfelhő alakjában okoz időjárási változást. Az ilyen „kígyólényt” már nem az ósszláv *smok* vagy *zmij* szóval jelölik, hanem a

28 Moszyński Kazimierz: Kultura ... op. cit. 468—469.

nem szláv eredetű *chála*, *láma* vagy *lamija* (a bolgároknál),²⁹ a *hála*, *ála*, *aždáha* vagy *aždája*, *aždáva* (a szerbeknél és a horvátoknál) terminológiával.³⁰ Idézzünk pl. egy bolgár népi magyarázatot a *chálara* vonatkozóan: „Ez a valami nem más, mint farkot eresztteni és visszahúzni tudó felhő; amikor leengedi a farkát, akkor a felhőből patakokban folyik az eső, és mindent elönt.”³¹ A szerb hiedelemkép szerint az *ála* olyan felhő, amely a föld felé csavarodik, de csak a farkát engedi le, a fejét elrejtí a felhőben. Még az a szerencse, mert különben olyan óriási iszonyatos állat, hogy az ember ha még a fejét is meglátná, azonnal elájulna.³²

Moszyński Kazimierz szerint a kígyó alakú hiedelmi lények tartózkodási helyét ezért helyezi a nép a fellegekbe vagy vizekbe, mert a valóságban a rendkívüli időjárásakor keletkező óriási erejű szél- és víztölcsérekre, örvényekre a kígyószerű mozgás a jellemző. Az ilyen természeti jelenségeknek óriási pusztító erejük lehet. A nép azt is elképzelhetőnek véli, hogy állatokat (főleg szarvasmarhát, lovat) és embereket (különösen lányokat) tüntetnek el, falnak fel, és ezek a tölcészerű jelenségek nem mások, mint természetfeletti erővel megáldott lények, szörnyetegek. Tulajdonságukhoz tartozik még, hogy a Napot is képesek eltakarni.

Eredetükre vonatkozó népi magyarázatok elég változatosak. Kisebb területen él az a hiedelemkép, miszerint ezek a kígyószerű szörnyek emberi származékok. A legtöbb helyen azonban azt vallják, hogy a sárkánykígyó-szörnyek a valóságos kígyókból keletkeztek: előbb mint igazi kígyók megélték a 100 évet, miközben óriási, éles karmokkal megáldott végtaguk nőtt és hatalmas szárnyakat eresztettek. Fejük olyan lett, mint egy lófej, vagy mint egy kutyafej. Testük felületét erős páncél borította be. Fogaik metsző élessé váltak. Ha vízben tanyáznak, akkor a vizet vagy esetleg a szivárványt felhúzzák a felhőbe.

Az ukrán népi képzelet szerint a sárkánykígyó előbb 7 éven át valódi kígyóállat volt. Ezt követően bábbá változott. Ismét 7 évig élt bábként. Majd ezután szárnyai nőttek, és felszállt a levegőbe.³³

Az antropo-eredeztetésre is érdekes példákat sorolhatunk fel. Majdnem mindegyiknek az a lényege, hogy a sárkánykígyó (a lengyel *zmij*, a szerb *zmáj*, a bolgár *zmáj*) valamilyen rendkívüli testi tulajdonsággal megáldott embernek a lelke. Maga az ember azáltal lett rendkívüli, abban különbözik a közönséges halandó embertársaitól, hogy a hóna alatt szárnya nőtt, sőt vannak olyanok, akik azzal születtek. A lelkük könnyen elválk a testtől. Ha az ilyen lelkek kiszabadulnak a fizikai kötöttségből, vagyis a testből, arra képesek, hogy a levegőben összemérjék erejüket. Egymással harcra kelnek. Ilyenkor tör ki a villámlással, jégesővel járó pusztító erejű zivatar. A zivatar ideje alatt az ilyen emberek, akiknek csak a teste van a földön, mély álomba merülnek, még nem is lélegznek.

29 Georgijeva Ivanova: Szvetogled. in: Balgarszkaja Etnografija. III. Szofija. 1985. 54.

30 Moszyński Kazimierz: Kultura... op. cit. 579.

31 Moszyński Kazimierz: Kultura... op. cit. 580.

32 Moszyński Kazimierz: Kultura... op. cit. 579.

33 Moszyński Kazimierz: Kultura... op. cit. 578.

Moszyński Kazimierz elemző-összehasonlító vizsgálatai szerint kezdetben a *změj* (lengyel változatban *zmij*, a szerb *zmáj*, a bolgár *změj* terminus egyaránt jelentett valódi kígyót és képzeletbeli kígyószerű lényt. A valóságkép vivődött át a képzeletbe, ahol majd ez a kép erősen transzformálódott. Később még tovább torzult a kígyóképzet. Egyik változata lett a sárkánykígyó. A szláv néphagyományban más népektől átvett az a motívum miszerint a *zmij* (sárkánykígyó) hiedelmi lény emberi eredetű, vagy magától a valódi kígyótól gyökeresen eltérő tulajdonságú állatfajhoz hasonlítható. Ez a kulturális átvétel elsőként a Balkánon élő szlávoknál történt meg. Ők „tanulták meg” a szomszédos népektől, hogy az egyes emberek lelke sárkánykígyóként jelenik meg, és ezek a kígyóalakú lelkek a levegőben cselekszenek s általában vihart hoznak.

A példákból világosan látszik, hogy a képzeletbeli kígyóképhez milyen összetett tartalmú világkép kapcsolódik. Különböző formai és funkcióbeli hiedelem-motívumokat tartalmaz. Ezeknek a motívumegységeknek az egymástól való elkülönítése, majd történet, földrajzi stb. elemzéseken alapuló csoportosítása valamilyen rendszert képvisel. A további kutatások egyik jelentős vívmánya lenne ennek a rendszernek az alcsoportokat is felsoroló felállítása, hogy olyan kérdésekre is találjunk választ, mint pl. a kígyóképzet miért kapcsolódik egy szilárd anyaghoz, (meteor?) kőhöz — a kővé vált kígyó-hiedelem esetében; miért „okozhat” zivatart, ha azt másféle hiedelmi lények is előidézik; milyen alapon nyugszik a kígyó—sárkány, a kígyó—ember „kapcsolódása”, a kígyó és a többi hiedelmi lény „rokonsága” egymáshoz.

